

A Gonosz pszichoszindrómája

Milyenek a gonosz emberek? Miben különböznek másoktól? Hol tanyáznak? Miről lehet felismerni őket? És hogyan viszonyuljunk hozzájuk?

A földműves és a megfagyott kígyó esete

„Télek idején a földműves hidegtől megneredt kígyót talált. Meghőyörült rajta, felvette, és kebelébe dugta. A kígyó, miután megmelegedett, visszanyerte természetét, rácsapott, és megölte jótévőjét. Ez halálukra így szólt: Méltán szenvedek, részvételem éreztem egy gonosz iránt.”

(Aiszóposz 2/82.)

A rövid kis történet arra figyelmeztet bennünket, hogy a gonoszság a legnagyobb jótéteményekkel sem szelídíthető meg. Aki gonosz, az a természeténél fogva az, amin a legnagyobb jóakarattal sem tudunk változtatni. Ezt a véleményt azonban nem mindenki osztja. A földműves és a megfagyott kígyó esetének tanúságával szemben Szent Agoston például arra tanít bennünket, hogy szeretettel és gyöngédséggel kell bánnunk azokkal is, akik gonoszságukkal fájdalmat okoznak nekünk. Nemcsak azért, mert mindannyian Isten kegyelméből járunk e Földön, hanem mert lobban-utóbb minden emberi lény megtér a szeretet és a fény számára.

Mivel a világ tele van gonoszsággal: háborúval, elnyomással, üldözéssel, kínvallatással, megtorlással és az emberi megaláztatás számtalan más formájával, ennek a kérdésnek az eldöntése aligha lehet érdekeltelen számunkra. A Gonosz természetének vizsgálata ugyanakkor meglehetősen kockázatos. Nemcsak az egymásként ellentmondó vélemények miatt, hanem azért, mert ez esetben nem valamilyen elismert szakmai kutatási területről van szó. Az emberi gonoszság kérdéskörének – jóllehet a világban nagyon sok gonoszság van – igen szűkös a szakirodalmi. Azt is mondhatnánk, hogy csaknem teljes egészében hiányzik a pszichológia elméletéből és gyakorlatából. Olyannyira, hogy maga a gonosz fogalma is hiányzik a tudomány szótárából.

Annál dicséretesebb **M. Scott Peck** amerikai pszichiáter vállalkozása, aki terjedelmes könyvet szentelt az emberi gonoszság tanulmányozásának. (PEOPLE OF THE LIE. HOPÉ FOR HEALING HUMAN EVIL. Magyarul az **Ördögi emberek** címen jelent meg a Városi M Kft. kiadásában.) Az alábbiakban az ő megfigyelésaira támaszkodva teszünk kísérletet a gonosz lelki alkotó emberek leírására.

Milyenek hát a gonosz emberek? Miben különböznek másoktól? Hol tanyáznak? Miről lehet felismerni őket? És hogyan viszonyuljunk hozzájuk?

A GONOSZSÁG ÉS A BŰN

Mindenekelőtt azt kell tisztáznunk, hogy a gonoszság nem azonos a hétköznapi értelemben vett bűnnel, és elsődlegesen nem a bűn megléte, vagy valami rossznak az elkövetése jellemzi a gonosz embert. Az igazán gonosz emberek a börtönök és elmosztályok falain kívül vannak, itt ének köztünk. Többnyire tiszteltek méltó, felelősségteljes munkakört betöltő emberek, akik igen jól küszködtek a társadalmi normák és intézmények világában. Megbecsülésnek örvendének, és soha meg sem fordult a fejükben, hogy valakit rosszul tudnának, vagy rosszul tennének, egyáltalán, hogy velük kapcsolatban bármiféle probléma felmerülhetne. Ellenkezőleg, a gonosz emberek éppen hogy tökéletes lénynek képzelik magukat, ennek megfelelően meglehetősen rámenősek, határozottak és magabiztosak.

A gonosz emberek tehát a külsőségeket tekintve hétköznapiak, a felszínes szemlélő számára teljesen átlagosnak tűnnek. Lelelki alkotukat tekintve azonban alapvetően különböznek a jórészt emberektől. A gonosz emberek ugyanis – ellentétben mondjuk a bűnözőkkel, elmebetegekkel, fogyatékosokkal vagy kislútló tolvajokkal – ügyesen, körmönfontan, rejtetten követik el gonoszságaikat. A rejtőzködés, hazudás és a képmutatás nagymesterei, ezért nagyon nehéz őket tetten érni. Destruktív magatartásuknak megpróbálnak valamilyen civilizált formát találni, így nehéz őket bűnözőként lelelpezni és kezelni. Az igazi gonosz emberek nagyon jól el tudják adni magukat. Nemcsak az egyszerű emberek respektálják őket, a hatalom kegyeit is élvezik.

Mivel az ember esendő, olykor mindannyian elkövetünk valamilyen gonosz cselekedetet. Ettől azonban még senki nem válik gonosszá. Azért nem válnak, mert tudatában vagyunk annak, hogy rosszat tettünk, vagy szegyeteljes dolgot cselekedtünk. Lelelkiismeretünk figyelmeztet bennünket arra, hogy vétektünk, s mindaddig nyugaltonal maradunk, amíg valamilyen formában nem próbáljuk meg helyükre tenni a dolgokat. A személyiség fejlődéséhez elkerülhetetlenül szükség van a saját hibáinkkal való szembenézésre.

Nos, a gonosz ember abban különbözik ettől, hogy benne a lelkiismeret hangjának nincs helye. Lelelkiismeretlenül, felelőtlenül könnyedséggel szedi rá és csapja be az embereket anélkül, hogy emiatt a legcsekélyebb bántudatot érezne. A gonosz emberek sohasem mernek szembenézni önmagukkal: rettegnek az önvizsgálattól és saját lelkiismeretüktől, követke-

zéseképp személyiségüket tekintve éredek maradnak: tulajdonképpen szerencsétlenek és szánalomra méltók.

A gonosz embereknek nincs lelkiismeretük, semmiért sem tartják magukat vétkesnek. Éppen ettől válnak gonosszá, hogy megpróbálnak elrejtőzni saját maguk elől. Egyébként egyszerű bűnözők lennének, akik tisztában vannak azzal, hogy törvénybe ütköző cselekedetet követnek el, de abban reménykednek, hogy nem kapják el őket. Aki nem képes szembenézni saját hibáival, az szükségszerűen másokat von felelősségre. A gonosz ember hibátlannak tartja magát, holott a hibái miatt rendre konfliktusokat teremt maga körül. A rosszat, a hibát, a konfliktusokat azonban következetesen a világnak, az embereknek tulajdonítja, akiket gyűlölet emiatt, és megpróbál ráncba szedni.

Mivel a gonosz emberek nem képesek beismerni hibáikat, azokat kivették másokra, ezért örökké vádaskodnak, hazudoznak, bűnbakokat keresnek a maguk számára. A gonosz emberek krónikus bűnbakképzők. És voltaképpen a bűnbakképzéssel követik el a legtöbb gonoszságot, ebben ugyanis (ártatlan emberek felelősségre vonásában és feloldozásában) az emberek mindenütt partnerek a világnak.

HOGYAN ISMERJÜK FEL A GONOSZT?

Ha egy egyszerű, nyílt szívű ember szembe találja magát a Gonosszal, megzavarodik, megmagyarázhatatlan visszatasztást fog érezni. Különösen akkor jövőnk nagy zavarba, ha olyan ismerősünk személynél találkozunk a Gonosszal, akitől korábban jó véleménnyel voltunk, vagy akihez netán érzelmileg vonzódtunk. A visszatasztás vagy ellenérzés pontosan jelzi számunkra a rejtőzködő gonosz veszélyét. Ezért érdemes az emberek megérzéseire odafigyelni. Akivel kapcsolatban ismerőseink körében többen is hangot adnak rossz megérzéseiknek és fenntartásaiknak, nagyon óvatosan kell eljárni, különben csak magunkat hibáztathatjuk, ha a Gonosz áldozatává válunk.

A zavarodottság és az ellenérzés, amit a lélek egyelőre kevésbé ismert radarrendszere jelez számunkra, figyelmeztetés, hogy ismeretlen veszélynek vagyunk kitéve, legyünk óvatosak, meneküljünk a gonosz ember közeléből. És lelki nyugalmunk, de főként sorsunk alakulása szempontjából, ha tehetjük, valóban legjobb azonnal sarkon fordulni és kerülni a Gonosszal mindenféle kapcsolatot.

Nagyon fontos, hogy megőrizzük magunkban ezt az érzékeny radarrendszert, ami sokszor életmentő lehet számunkra. A gonosz emberekkel való együttélés ugyanis könnyen tönkreteszti ezt a radarrendszert: fásultat, érzéketlenné tesz bennünket a ránk leselkedő veszéllyel szemben. A gonoszság ugyanakkor óhatatlanul megfertőzi vagy megsebzti azt, aki sokáig a közelében marad.

HOL TALÁLKOZHATUNK A GONOSZSÁL?

Mivel a gonosz emberek akaratosága mindig rendkívüli mértékű és mindig hatalomvágygal jár együtt, mindenki másnál nagyobb valószínűséggel próbálnak meg politikai eszközökkel érvényt szerezni találkozásuknak. Ezért a legvalószínűbb, hogy a politikások között találkozunk a legtöbb gonosz emberrel. M. Scott Peck, a kérdés szakértője, kifejezetten úgy határozza meg a gonoszságot, hogy az „nem más, mint a politikai hatalom gyakorlása, azaz egy személy akaratának rákényszerítése másokra nyílt vagy álcázott eszközökkel, szellemi fejlődésük megakadályozása érdekében”. (Idézett mű, 220. oldal)

A politikusi pálya számos szempontból kifejezetten megfelel a gonosz ember lelki alkotásának. A gonosz emberek hazudnak, mint a vízfolyás, nagyon jó színészek, többféle arcuk van, és hallatlan leleménnyel tudják összehazarni potenciális áldozataikat. M. Scott Peck tapasztalatai szerint a gonosz emberek ugyanakkor nagyon kapzsiak, a pénzt ugyanúgy hajszolják, mint a hatalmat.

Ahhoz, hogy a gonosz a markában tarthassa áldozatait, hatalommal kell rendelkeznie. Kell, hogy valamilyen uralma legyen az áldozata fölött. Ez az uralmi viszony lehet szülő-gyermek viszony, vagy tanár-diák, főnök-beosztott kapcsolat, mindenképp azonban a politikai hatalom az, amellyel az emberek sokaságát lehet sarkokba szorítani. A gonosz emberek ott nyüzsögnek, ahol különösebb szakmai felkészültség, kreativitás vagy intelligencia nélkül hatalmi pozícióba lehet kerülni.

A Gonosznak nem azért van szüksége hatalomra, hogy jobbá tegye a társadalmat, felvirágoztassa az országot, netán a szegényekről és elesettekről gondoskodjék. Erőll szó sincs. A Gonosz hatalomvágya nincs alárendelve semmiféle magasabb rendű eszmének, csak önmagának. A nagyszabású tervek, programok, amelyekkel megzavarja az emberek fejét, kizárólag paraván, amely arra szolgál, hogy elterelje a figyelmet körmönfont céljairól, amelyekre rendszerint már csak akkor derül fény, amikor a politikai bohózat csínyta kimenetelű tragédiává változik.

A Gonosz pszichoszindrómája

(F olytatás a 7. oldalról)

AZ ÁLDOZAT

Nagy vonásokban már láttuk, hogy mi jellemzi a gonosz ember lelki világát. De vajon egyaránt ki vagyunk-e téve mindannyian a Gonosz támadásainak? Kik és miért válnak leginkább a Gonosz áldozatává?

M. Scott Peck szerint nem leszünk véletlenül a Gonosz partnerei. Felnevezték pedig semmi sem kényszerít bennünket arra, hogy a Gonosz csapdájába essünk. Mi magunk építjük ezt a csapdát, mondja (143. oldal). A Gonosz változatos és körmondfont módon igyekszik áldozatait magához láncolni. Először is megpróbálja az áldozatait függő helyzetbe hozni, amit nemcsak a politikai hatalom megszerzésével lehet elérni, hanem más módon is.

„Óvakodj az ajándékot hozó görögöktől” – tartja a régi bölcsesség a trójai faló példájára utalva. Nem véletlenül. A gonosz ember ravasz és számító módon előbb szívességeket tesz, aztán zsarolja áldozatait. Mindig valamilyen rossz alku előzi meg a Gonosz színre lépését. Amikor az emberek erőtlennek, tehetetlennek és eszköztelennek érzik magukat, a Gonosz segítségükre siet. A segítség elfogadása révén az áldozat lemond az önálló döntés lehetőségéről, a vele járó felelősségről, saját énjének a hatáiról, úgy is fogalmazhatnánk, hogy átengedi a lelkét a Gonosznak.

A Gonosznak olyan szimbiotikus viszonyra van szüksége, amelyben a parazitizmus (az áldozat részéről) és destruktivizmus (a Gonosz részéről) valamilyen formában kiegyensúlyozottan egy-

mást. Az ilyen kapcsolatban a gyengébb fél akaratlanul táplálja a domináns fél felsőbbrendűségi érzését, a domináns fél pedig mindent elkövet, hogy fokozza a másik függőségét. Lényegét tekintve tehát a Gonosszal való kapcsolat nem olyan, mint két normális ember kapcsolata. Az áldozat nem úgy viselkedik, mint egy szuverén egyéniség, hanem támaszt keres, függőséget vállal boldogulása reményében.

A Gonosz csak olyan népeket képes csapdába ejteni és véres kalandokba rángatni, ahol az emberek többsége erőtlén, enervált, éretlen és másoktól várja helyzetének megoldását. Mint a gyerekek, a személyiségükben éretlen emberek is azt hiszik, hogy függőségükkel, feltétel nélküli ragaszkodásukkal a hatalommal felruházott emberek majd jólétet és biztonságot teremtenek számukra. Micsoda hiú ábránd! Ósidők óta ennek a mérhetetlen naivitásnak köszönhetően tudja a Gonosz az emberek millióit rávenni a sok értelmetlen áldozatvállalásra, a gyűlöletre, a rombolásra, életük kockáztatására és a gyilkolásra.

Szabadnak, magabiztosnak, önállónak, erősnek, mindenekelőtt azonban felelősségvállaló embernek kell lennünk, és a Gonosz befolyása megtöri felettünk. Mellesleg ezek nélkül a személyi tulajdonságok nélkül a boldoguláshoz és a teljes értékű élethez egyébként sincs sok esélyünk.

Dr. HÓDI Sándor